



# **МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

# МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ

## Класика вітчизняної психології і пошуки нових психологічних парадигм і теоретичних моделей

- У розумінні Г.І.Челпанова предметом психології є «світ внутрішній», «світ-психічний», що відбиває суб'єктивний аспект життя людини.
- Основний **метод** вивчення внутрішнього світу є – **самопостереження**, звернення до індивідуального внутрішнього досвіду. Г.І.Челпанов не заперечує використання методів «допоміжних» наук: порівняльної, клінічної і експериментальної психології.

- С.Л.Рубінштейн – засновник онтологічного психологічного напрямку про предмет психології.
- **Предметом психології є** – «внутрішній», психічний зміст життя особистості – суб'єкта, що спроможний знати і переживати події власного індивідуального життя.
- **Характеристики психіки:** суб'єктивність, реальність існування і функціонування; ідеальність її вищих форм; «єдність свідомого і несвідомого планів психічної активності; приналежність психіки особистості як регулятивному і якісному початку індивідуального життя; «собитійність», тобто оцінка особистістю психічних явищ як значущих для себе; єдність мотиваційного, пізнавального, емоційного аспектів психічного життя

**Інтегральним психічним утворенням**, яке включає у себе усі суттєві форми і властивості психіки, є «**ставлення до життя**», суб'єктивно пов'язуюче особистість із суспільними відносинами.

Фактор «ставлення» зумовлює суттєву роль в індивідуальному житті – самосвідомості і самопізнання; що надає життю рефлексивний і творчий характер.

Провідним **способом** психологічного пізнання є метод «опосередкованого вивчення психічного життя» крізь розкриття усіх його суттєвих об'єктивних зв'язків і його активних впливів на об'єктивний світ; тобто метод діалектичного дослідження «внутрішнього крізь зовнішнє» і «зовнішнього крізь внутрішнє».

## *Погляди О.Н.Леонтьєва на предмет психології*

Гіпотеза: «Сутність психічного проявляється у структурі і змісті «образа світу», що втілює єдність відображення, регулювання і перетворення зовнішньої і внутрішньої реальності.

Підкреслюється активна природа психічного, потенціал якої розкривається при онтогенетичному включенні індивіда у поетапно розвивающуся зовнішню і внутрішню, суспільну і індивідуальну діяльність.

**Активність психіки** полягає у її спроможності опосередкувати життєві процеси форми психічного опосередкування **вдосконалюються** у життєвій динаміці, починаючи від сенсорних рівнів і до рівнів змістовних, мисленнєвих.

## *Погляди О.Н.Леонтьєва на предмет психології*

**Провідним методом** пізнання психічного стає у даній концепції – **об'єктивний метод** вивчення психіки і в реальному життєвому розвитку, і у співвіднесенні з діяльністю. **Об'єктивний метод** береться у взаємодії з методом інтроспекції, самоспостереження.

**Б.Г.Ананьєв** присвятив свою діяльність традиційному для вітчизняної класики ХХв. **методу** вивчення детермінації психічних явищ. Провідною він розглядав **суспільну і соціальну** детермінацію, під впливом якої «біологічний індивід» перетворюється на «суспільного індивіда». Способом виникнення внутрішнього соціального змісту особистості є «засвоєння», що здійснюється у сумісній діяльності і спілкуванні особистості з іншими людьми.

Завдяки формуванню особистісного ставлення до досвіду інших, індивід стає **суб'єктом** суспільної детермінації і може активно опосередкувати численні соціальні впливи, які він відчуває. **Особистісна сутність психічного становить основний предмет психологічної науки.**

«Предметом теоретичної психології зараз стає **психологія особистості**» (С.Д.Максимено «Генеза становлення особистості»)

- **Внесок Б.Ф.Ломова** полягає в органічному поєднанні **предмета і методі психології** на підґрунті поняття «система» <sup>7</sup>
- Він вивчав «системні якості» психіки, а основний спосіб пізнання для нього був **системний метод**.
- Він обґрунтував, що системні якості формуються на підґрунті реалізації психічних функцій у множинності об'єктивних зв'язків людини: з **природою**, з **іншою людиною**, з **пізнанням**, з трудовою діяльністю і, відповідно, підкреслюється, що для психологічної сфери найбільш характерною ознакою є опосередкована, вірогіднісна, змінювальна, суб'єктивована і індивідуалізована детермінація, що розвивається до рівня самодетермінації.



**В.А.Роменець**, (укр. дослідник) запропонував оригінальне вирішення проблеми пошуку **парадигм психологічного пізнання**, або тих «**ланцюгів психіки**», в яких можна знайти потенціал .

Таким «ланцюгом» є «**поступок**», інтегруючий проблемну життєву ситуацію, **мотивацію** і **вчинковий** акт особистості.

Вчинок розглядається як предмет психології, який можна пізнати методом аналізу і синтезу його об'єктивних і суб'єктивних аспектів.

## **Методологічні погляди сучасних дослідників (українських і російських)**

**Є.Б.Старовойтенко** підкреслює, що в психології з'явився новий **основний об'єкт** – «**індивідуальна особистість**» або «**індивідуальний суб'єкт**». У межах його **психіка** розглядається в аспекті індивідуального буття і визначається як «внутрішнє життя» або «психічний план індивідуального життя» (К.А.Абульханова).

**Суб'єктність**, що репрезентує сутнісне ядро психічного, розглядається як **системнотвірний критерій** при моделюванні взаємозв'язків **об'єкта**, предмета і метода психології (В.А.Татенко).

У загальній системі детермінант психічного життя **суб'єктні детермінанти** у взаємозв'язку із соціальними завдають лінію активній індивідуалізації особистості, самопізнання, самовираження.

**Наука** як сфера духовно-практичного досягнення світу являє собою сукупність **систематизованих знань** і сукупність **методів і способів** отримання знань.

**Методи** є органічною частиною науки.

Психологія пройшла шлях диференціації наукового вивчення людини, спеціалізації окремих дисциплін, а останнім часом в ній спостерігається рух до інтеграції (приклади: загальнолюдські цінності; єдиний фактор особистості; інтегральні динамічні нові риси особистості (такі як: EI, зосередкованість на сучасному (mindfulness) та ін.).

Аналізом та вивченням наукових методів займається **методологія науки**. У вивченні **методів дослідження** виокремлюють 2 проблеми

1. Співвідношення предмета й методу.
2. Співвідношення методів різних рівнів і призначення, загальних і окремих, емпіричних і теоретичних і т. ін.

**Методологія** - це повна система методів, що застосовуються у конкретній науці. Методологія, з іншого погляду, є сукупність основних філософських положень, які відображають первинні гносеологічні концепції формування і аналізу наукових знань.

Рівні методології:

**1. Категоріальний рівень** (ним керуються спеціальні методології); у його межах розробляють загальні принципи пізнання; загальні форми законів руху мислення та шляху до об'єктивності мислення.

**2. Методологія наукового пізнання** (є середнім рівнем методології). Крім методу на цьому рівні розглядаються об'єкт і предмет дослідження; спеціальні методологічні принципи, шляхи пізнання (теоретичний та емпіричний), а також понятійно-категоріальний апарат.

**3. Теорія методів конкретних наук.**

**Теорія** – форма існування наукового знання про певну галузь об'єктивної реальності, особливим чином організована система логічно взаємопов'язаних суджень, що описують, пояснюють і дають можливість передбачити явища.

Теорія організується у ціле за допомогою логічних принципів.

В теорії зафіксовано знання об'єктивних закономірностей, притаманних предмету (об'єкту) дослідження. Теорія відображає протиріччя сутності цього об'єкта.

**Найбільш глибоке протиріччя** об'єкта полягає в тому, що він розпадається на **явище** і **сутність** і виступає як їх єдність. Відображенням цього в теорії є наявність емпіричного і абстрактного знання. Теорія складається з описання й пояснення. Описання об'єкта здійснюється з боку явищ, а пояснення – з боку сутності.

Функції **теорії** – описування, пояснення і прогнозування.

Функції **методу** – отримання, застосування (перевірка) і розвиток теорії.